

ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МИСТЕЦТВ
ім. І.П. Котляревського

ОСИПЕНКО ВІКТОРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК [785.6:78.087.68]:78.071.1 (043.3)

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ ІНВАРІАНТ
ХОРОВОГО КОНЦЕРТУ
(НА МАТЕРІАЛІ ХОРОВОЇ ТВОРЧОСТІ Ю. АЛЖНЕВА)

Спеціальність 17.00.03 – музичне мистецтво

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Харків-2005

ЦЗІА.І

00762102 (1)

78

Дисертацією є рукопис.
Роботу виконано у Харківському державному університеті мистецтв ім. І. П. Котляревського Міністерства культури і мистецтв України

Науковий керівник: кандидат мистецтвознавства, доцент
Шаповалова Людмила Володимирівна
Харківський державний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського, завідувач кафедри інтерпретології та аналізу музики

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Рожок Володимир Іванович
Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського, ректор (м. Київ)
кандидат мистецтвознавства, доцент
Рязанцева Лариса Дмитрівна
Донецька державна музична академія ім. С. Прокоф'єва, доцент кафедри теорії музики (м. Донецьк)

Провідна установа: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, відділ музикознавства (м. Київ)

Захист відбудеться "21" чудня 2005 р. о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.871.01 у Харківському державному університеті мистецтв ім. І. П. Котляревського за адресою: 61003, м. Харків, майдан Конституції, 11/13, 2-й поверх, ауд. 58.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського за адресою: 61003, м. Харків, майдан Конституції, 11/13.

Автореферат розіслано "15" листопада 2005 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради, кандидат мистецтвознавства, доцент

М. С. Чернявська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Остання третина ХХ ст. в музичній культурі України характеризується співіснуванням різних напрямків та тенденцій, іноді парадоксальним синтезом різних стильових площин. Але стійкою тенденцією залишається інтерес українських митців до ментальних праджерел національної культури, до виявлення характеру національного мислення, зокрема, у сучасному хоровому мистецтві.

Історія музичного мистецтва України виявляє культуротворче значення хорової галузі в становленні національної музики. Стародавні українські співочі традиції завжди вражали іноземців досконалою майстерністю, вишуканістю та безмежною щирістю виконавства. Злеті професійного музичного мистецтва, як відомо, пов'язані з жанрами хорового співу, що дає підставу вважати *хорову культуру однією з жанрових доміант української музики*.

Різні культури напрацьовують власну систему музичних жанрів, відповідних до їх національної ментальності. Такими в традиції української музики були і є вокально-хорові жанри – народна пісня та духовна музика християнської традиції. Для української нації, що всі свої переживання та душевні пориви вкладала в пісні та ритуальний спів, що зберегла свою міфологію та космогонічні уявлення в піснях, є природним формування національно-самобутніх жанрів саме в хоровому мистецтві.

Протягом історичного розвитку музичної культури України хоровий концерт був особливим засобом активного спілкування композитора із слухачською аудиторією. В західноєвропейській музиці роль концептуальних жанрів виняткового суспільного значення виконували меса, ораторія, пасіони. Власне формування жанру відбулось у другій половині ХVІІІ ст. в практиці церковного співу. Але, на нашу думку, генетичні основи цього жанру склалися не лише в християнських культових співах, а і в архаїчних обрядах. Дійсно, у період становлення та розвитку жанру духовного концерту сформувалися основні музичні архетипи, які відроджують свій сенс у контексті сучасної хорової творчості. Така взаємодія різних історико-культурних традицій і жанрових прототипів не лише розкриває етапи розвитку хорового концерту, але й виявляє його величезний потенціал для сучасного відтворення.

Наукові відкриття В. Хвойки, П. Толочка, Б. Модзалевського, етногенетична концепція Л. Гумільова, філософська концепція “духу народу” підштовхнули сучасних митців на новітні відтворення тих прафеноменів національної культури, в яких закодовано духовну енергетику етносу. Увагу композиторів привертають жанри, які завжди слугували носіями архетипів національної свідомості культури.

Композиторська практика другої половини ХХ ст. характеризується оновленням усієї системи музичного мислення, множинністю виражальних засобів та композиційних технік. При цьому статус хорового концерту в українській музиці та його роль у відтворенні культурних цінностей підвищуються. Це пояснюється такими чинниками, як *особливе місце хорового співу в житті українців* (бо здавна вони вкладали власну міфологію, моральний та етичний кодекс у пісні) і *тяжіння до колективного способу буття – соборності*. Отже, саме цей жанр уже майже чотири століття гідно репрезентує українську ментальність у контексті світової культури.

Дисертаційну роботу спрямовано на розгляд сучасних версій хорового концерту останньої третини ХХ ст. (1985–2000 рр.) з метою виявлення співвідношення Традиції та авторської інтерпретації хорового концерту на тлі складних процесів розвитку сучасної музичної культури. Наукова концепція роботи склалася на основі вивчення хорової музики лауреата премії ім. І. Огієнка, заслуженого діяча мистецтв України Юрія Алжнева, яка ще не була об'єктом спеціального музикознавчого дослідження. Основні положення обумовлені власне музикою, ментальними ознаками творчої особистості її автора, всією філософсько-світоглядною системою його мислення.

Зв'язок роботи з науковими та навчальними програмами, планами, темами. Дисертацію виконано за планом науково-дослідницьких робіт кафедри хорового диригування Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського й узгоджено з комплексною темою кафедри інтерперетології та аналізу музики „Шляхи розвитку сучасної інтерперетології”. Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського, протокол № 4 від 27 грудня 2001 року.

Об'єктом дослідження є хоровий концерт як жанрова домінанта сучасної хорової культури України.

Предметом дослідження стала хорова творчість українського композитора Ю. Алжнева як яскравий приклад сучасної інтерпретації жанру хорового концерту.

Матеріалом дослідження є друківані та рукописні партитури хорових творів Ю. Алжнева: хорові концерти (80 – 90-х рр.), концертна колядка „Корочун-Коляда”, „...О, Лелю!” та інші.

Метою дисертаційного дослідження є визначення загальних закономірностей розвитку жанру вітчизняного хорового концерту в історико-генетичному та стильовому аспектах. Під першим слід розуміти досвід Традиції (духовний концерт другої половини ХVІІІ ст.); під другим – авторське бачення жанру, яке містить не лише творче осмислення історичних надбань жанру, але й якісно новий результат його втілення, що передбачає,

по-перше, оригінальну концепцію жанру, по-друге, – відповідність сучасних зразків певній традиції, що впізнається.

Поставлена мета обумовлює виконання таких **завдань**:

- дослідити історичні прототипи вітчизняного хорового концерту (XVII – XVIII ст.) як підгрунтя розвитку сучасних версій жанру;
- виявити структурно-семантичний інваріант хорового концерту в творчості Ю. Алжнева;
- розкрити семантику музичної мови в хорових творах Ю. Алжнева;
- окреслити стильову динаміку хорових концертів Ю. Алжнева;
- визначити усталені ознаки хорового стилю в музиці Ю. Алжнева;
- виявити процеси жанрової взаємодії в сучасному контексті хорової культури України останньої третини ХХ ст.

Методи дослідження. Теоретичні основи дисертації побудовано з урахуванням сучасного стану музичної науки. Етнологічні методи теорії музичного мистецтва розроблено у фундаментальних працях В. Гошовського, С. Грици, А. Іваницького. Загальні проблеми теорії жанрів та музичної семіотики розкрито у працях М. Арановського, В. Холопової, Ю. Бичкова, І. Мацієвського, В. Медушевського, С. Шипа. Історико-теоретичні аспекти вивчення жанру хорового концерту висвітлюються у працях Н. Герасимової-Персидської, Л. Корній, Л. Пархоменко, Ю. Паїсова, Г. Григор'євої, Л. Рязанцевої.

Дослідження національного світогляду українців пропонуються у працях Г. Лозко, Ю. Римаренка, М. Шлемкевича, С. Кримського, В. Скуратівського, В. Павленка, С. Тагліна. Аспекти семантики музичного фольклору висвітлено у працях І. Земцовського, С. Грици, А. Іваницького, А. Гуріної. Музикознавчі розвідки щодо проблеми взаємодії в системі “композитор – фольклор” містять дослідження І. Земцовського, Г. Головинського, І. Ляшенка, В. Задерацького, В. Москаленка, Л. Кияновської, Г. Конькової, І. Гулеско. Проблемам хорової культури присвячено праці Н. Горюхіної, А. Лашенка, М. Гордійчука, Л. Пархоменко, О. Мурзіної, Н. Герасимової-Персидської, А. Терещенко, Л. Рязанцевої. Етнокультурні витоки українського хорового співу досліджує О. Бенч-Шокало.

Отже, **методологічною базою** дослідження є **комплексний підхід** до вивчення сучасних феноменів вітчизняної хорової культури. У свою чергу, комплексний підхід є результатом взаємодії кількох наукових методів із метою опрацювання досить складного, маловивченого, майже невідомого фахівцям музичного матеріалу:

- системний підхід розкриває ієрархію структурно-семантичного інваріанта жанру хорового концерту: від елементів музичної мови (мовлення) та принципів музичної драматургії окремих творів до вищої художньої

цілісності, яку складають поняття „авторська концепція” жанру та „хоровий стиль”;

- історичний підхід дозволяє виявити історико-стильову динаміку жанру хорового концерту в контексті розвитку української професійної музики;

- етнокультурологічний підхід до феномену хорового концерту виступає синтезуючим чинником, який допомагає узагальнити провідні тенденції сучасної хорової культури;

- семіотичний підхід діє через розшифровку значень музичних знаків і символів у хорових творах Ю. Алжнева у контексті національної музичної мови;

- функціональний підхід дозволяє усвідомити музичний твір як багаторівневу структуру.

Наукова новизна дисертації полягає в таких результатах:

- окреслено історичні прототипи хорового концерту як концептуального жанру сучасної музичної культури;

- вперше здійснено всебічний аналіз хорової творчості Ю. Алжнева;

- визначено усталені ознаки хорового стилю в музиці Ю. Алжнева;

- висвітлено стильову динаміку авторської концепції як способу втілення жанрового інваріанта хорового концерту: від міфологічної спрямованості („Співомовки”) до неопантеїстичного символізму („Дівисон”, „Пробудження”) та соборності у творах релігійної тематики;

- розкрито семантику музичної мови в хорових творах Ю. Алжнева, які є яскравим прикладом музичного втілення філософської концепції “духу народу”, національно-ментального мислення в цілому;

- виявлено структурно-семантичний інваріант жанру хорового концерту в творчості Ю. Алжнева;

- визначено сутність авторської концепції жанру через уособлення Культурного Героя сучасного етносу та української етнічної картини світу.

Науково-практичне значення роботи. Матеріали дисертації можуть бути використані в навчальних курсах „Історія української музики”, „Українська хорова література”, „Аналіз музичних творів” для студентів хорового та музикознавчого факультетів вищих навчальних музичних закладів (академій культури, музичних академій, університетів мистецтв).

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї, теоретичні та методологічні положення дисертації пройшли апробацію на таких наукових міжнародних конференціях “Процес соціалізації у контексті традиційної народної культури” (Харків, Харківський обласний центр народної творчості, 14–17 грудня 2000 р.); “Соціокультурні комунікації в інформаційному суспільстві” (Харків, ХДАК, 21–22 листопада 2003 р.); “Традиція і сучасне в українській культурі”, присвячена 125-річчю від дня народження

Гната Хоткевича (Харків, ХДІМ ім. І. П. Котляревського, 18–20 грудня 2002 р.); та міжвузівських конференціях “Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка та виконавство” (Харків, ХДІМ ім. І. П. Котляревського, 25–26 грудня 2000 р.); “Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка та виконавство” (Харків, ХДІМ ім. І. П. Котляревського, 19–20 грудня 2001 р.); “Культура та інформаційне суспільство ХХІ ст.” (Харків, ХДАК, 16–18 квітня 2003 р.); “Культура та інформаційне суспільство ХХІ ст.” (Харків, ХДАК, 22–23 квітня 2004 р.).

Дисертація обговорювалася на засіданнях кафедри хорового диригування, кафедри інтерпретології та аналізу музики Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображено у 7 статтях, 3 з яких опубліковано у фахових спеціалізованих виданнях з мистецтвознавства, затверджених ВАК України та у матеріалах конференцій.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури і додатку. Повний обсяг роботи – 196 сторінки, обсяг основної частини – 153 сторінки, список використаних джерел – 273 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, її актуальність, методологічні основи та наукову новизну, сформульовано мету, завдання, теоретичне та практичне значення дослідження.

РОЗДІЛ 1 „Історичні та теоретичні проблеми вивчення жанру хорового концерту у вітчизняній музиці XVII – XX ст.” складається з двох підрозділів: перший спрямовано на розкриття історико-генетичного аспекту; другий – на обґрунтування методологічних засад дослідження.

У *підрозділі 1.1 “Про історичні прототипи жанру вітчизняного хорового концерту XVII – XVIII ст.”* розглянуто історичні прототипи вітчизняного хорового концерту (XVII – XVIII ст.) як підґрунтя розвитку традиції на сучасному етапі. На основі аналізу наукової літератури (праці Н. Герасимової-Персидської, Л. Корній) окреслюється історична генеза жанру хорового концерту, висвітлюються інваріантні риси жанрового прототипу.

Друга половина XVIII ст. – період формування нової літературної мови на народній основі та початок свідомого ставлення композиторів до національної музичної лексики. В атмосфері побутування різних стильових тенденцій (ознаки галантного стилю з виділенням чуттєвого начала, особливості раннього та зрілого класичного стилю, сентименталізму та

передромантизму) починають формуватись індивідуальні композиторські стилі.

Під впливом нової концепції людини Ж.-Ж. Руссо та ідей Г. Сковороди композитори намагаються створити свій тип героя. Зокрема, на основі історичних надбань барокового партесного концерту народжується новий стиль духовної музики. У творчості М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя, А. Рачинського, С. Дегтярьова, С. Давидова монументальний жанр хорової музики збагачується ліричними образами та набуває концептуальних рис.

Жанровий стереотип хорового концерту склався у вітчизняній культурі на основі духовних концертів другої половини XVIII ст. Його найхарактерніші ознаки:

- 1) циклічна побудова композиції твору з перевагою три- або чотиричастинності;
- 2) єдність музичної драматургії (від I частини до фіналу), що віддзеркалює концепцію людини – особистості духовного, соборного складу;
- 3) жанрова орієнтація хорового концерту на особливий слухацький тип сприйняття (у храмі), на діалог, в якому однаково важливі і виконавці, і слухачі, тому що вони складають єдину музично-комунікативну систему;
- 4) діалогічна структура жанру збігається з будовою молитви як форми Богоспівкування: звідси особливості музичного хронотопу – відчуття „всепросторовості” та „всечасовості”;
- 5) особлива технічна складність і віртуозний характер окремих хорових партій, що вимагали суто професійної майстерності виконання.

Отже, в музикознавстві визначено певні критерії та ознаки жанру хорового концерту. Проте моделювання його структурно-семантичного інваріанта з урахуванням сучасної композиторської практики ХХ ст. потребує конкретизації та додаткової розшифровки в аспектах музичної драматургії циклу, психології та філософської сутності жанру. На ґрунті систематизації та узагальнення наукових досліджень стосовно генези хорового концерту сформульовано загальні жанрові ознаки вітчизняного хорового концерту. Хоровий концерт – самобутній, яскраво національний жанр, що не має прямих аналогів у західноєвропейській культурі.

У *підрозділі 1.2 “Методологічні напрямки дослідження”* обґрунтовано методологію аналізу творів із авторською назвою „хоровий концерт”.

На нашу думку, феномен хорової музики Ю. Алжнєва - одного з фундаторів сучасної культуротворчої парадигми (зокрема, в жанрі хорового концерту) - потребує комплексного підходу. Насамперед це функціональний підхід до новітніх явищ – жанрів та форм сучасної композиторської практики.

Крім того, без вивчення основних напрямків музичної культурології, філософсько-світоглядних, етнокультурологічних концепцій аналіз творів сучасного українського митця та їх тлумачення не будуть повними. Важливим доповненням став семіотичний аспект, зокрема, семантика музичного мовлення. Отже, в роботі представлено три основні методологічні напрямки.

Жанрово-теоретичний дискурс. На ґрунті аналізу наукових досліджень, що висвітлюють в окремих аспектах теоретичні проблеми жанрів (хорового концерту зокрема) розкривається зміст музикознавчого терміна „структурно-семантичний інваріант” (за М. Арановським). Окреслюються проблеми стилю та жанру в хорівій музиці 70–80-х рр. ХХ ст. (Г. Григор’єва, І. Гулеско). Також аналізуються зразки жанрової ремінісценції в радянській музиці 70–80-х рр. (Ю. Паїсов, Л. Рязанцева), теоретичні аспекти вивчення жанру хорового концерту: внутріжанрові класифікації та основні жанрові критерії (Ю. Паїсов, Г. Григор’єва), типологія сучасних хорових циклів (І. Гулеско).

На думку Л. Рязанцевої, хоровий концерт з’явився в ХХ ст. як різновид кантатно-ораторіального жанру, узагальнене втілення старовинного жанрового архетипу з практично втраченим традиційним зв’язком із культовою семантикою. Основними критеріями жанру Ю. Паїсов та Г. Григор’єва називають *принцип концертування* (драматургія темброакустичних, висотних, фактурних контрастів, використання граничних віртуозних можливостей виконавця: соло, ансамблю чи хору) та *контрастну циклічність*.

Фольклористичний (етномузикологічний) підхід. Важливе значення для здійснення поставлених завдань дисертації мало дослідження теоретичних розробок проблеми взаємодії в системі “композитор – фольклор”. Окремо освітлюються важливі положення теорії “пісенної парадигми”, дослідження семантики народного мелосу, метод функціонального багаторівневого аналізу народної творчості С. Грици, необхідні для визначення методологічних засад пропонованого дослідження.

Музично-семіотичний напрямок. Поняттєвий апарат пропонованого дослідження сформован на основі наукових праць, присвячених проблемам музичної семантики (В. Холопова, Ю. Бичков, С. Шип) та національної музичної мови (О. Козаренко).

Отже, досвід вивчення наукових досліджень провідних фахівців-науковців (Н. Герасимової-Персидської, Л. Корній, Ю. Паїсова, Л. Пархоменко, І. Гулеско, Л. Рязанцевої, А. Терещенко) дає підґрунтя для власних розробок стосовно структурно-семантичного інваріанта та загально-стильових рис вітчизняного хорового концерту, які вплинули на сучасні інтерпретації його художньої екзистенції.

РОЗДІЛ 2 „Структурно-семантичний інваріант хорового концерту” містить методологічну розробку дослідження щодо жанру хорового концерту та апробацію створеної моделі на матеріалі хорових творів Ю. Алжнева.

У підрозділі 2.1 – **“Культурологічний контекст як причина народження авторських версій сучасного хорового концерту”** простежено наукові узагальнення щодо культуротворчого процесу 80–90-х рр. ХХ ст. з метою усвідомлення: яким чином філософсько-світоглядні ідеї та концепції відбивалися в явищах музичної культури (С. Грица, А. Терещенко, О. Бенч-Шокало, М. Северинова).

Найкращі зразки сучасної хорової музики репрезентують хор як вокальний оркестр, широко використовуючи його багаті художньо-виражальні ресурси (за Л. Пархоменко): специфіка різнометражного інтонування, полірельєф фактури, ефект філірування, багатолінійність вокалізування поетичного слова. Найважливішими носіями художньо-світоглядних традицій у музичній творчості є українські культурні архетипи: рідна земля, природа, рід (родовід), “філософія серця”, “Слово”.

Підрозділ також містить сучасні пояснення культурологічного змісту таких категорій, як „надіндивідуальна етнічна свідомість”, “дух народу”, “етнічна картина світу”, “Культурний Герой” (термін Г. Лозко).

У підрозділі 2.2 – **“Авторська концепція жанру хорового концерту в творчості Ю. Алжнева (стильовий аспект)”** доведено існування авторської концепції жанру хорового концерту в творчості Ю. Алжнева, що втілює сучасне бачення образу Людини як Культурного Героя. У розвиток ідеї М. Арановського в дослідженні пропонується жанровий інваріант хорового концерту. Його критерії пов’язані не лише із зовнішніми умовами (форма, музична мова), а, в першу чергу, з типом особистості автора, який визначає концепцію жанру.

Сучасному хоровому концерту притаманні відмова від канону, переважання індивідуального авторського підходу до жанру, нестандартних рішень. Різноманітність підходів пояснюється загальною тенденцією до оновлення жанру відповідно до складних культуротворчих процесів сучасної композиторської практики. Виявлено загальні принципи побудови циклу. Кількість частин сучасного хорового концерту зумовлено авторською волею.

Хоровий концерт, ґрунтуючись на традиціях духовного співу, формувався як жанр, спроможний на великий емоційний вплив на слухачів. У хоровому концерті склалася певна структура циклу, де кожна з частин має фіксовану, стійку функцію. Семантичну функцію I частин хорових концертів Ю. Алжнева складає сполучення повільного темпу та репрізної структури (тричастинність у „Співомовках” та „Дівич-сні”; двочастинна репрізна форма в „Пробудженні”) з переважанням цілісності, репрезентативності, тривалого розгортання однорідного за семантикою тематичного матеріалу. Так,

змістовне навантаження I частини циклу фокусує медитативно-споглядальний стан особистості.

Розуміння функції II частини хорового циклу має важливе значення: саме вона стає головним показником семантичного інваріанта хорового концерту Ю. Алжнева. Обов'язкова умова трансформації жанрового інваріанта під впливом авторського стилю – включення сфери обрядовості в жанрову картину світу. II частина репрезентує таке буття, таке світовідчуття, які пов'язані з народними святковими обрядами. Це емоційно-почуттєве прийняття життя є найважливішою характеристикою суб'єкта хорових концертів Ю. Алжнева.

Семантична функція III частини – репрезентація Людини Суспільної, людини як частки етносу, людини – носія соборної ідеї. В останній частині композитор утілює узагальнено-філософські риси авторського світобачення. Тому образний план III частин хорових концертів Ю. Алжнева відзначається різноманітністю у залежності від змісту головної ідеї. Композиція фіналів спирається на різноманітні вирішення: в „Пробудженні” – це куплетно-варіаційна форма, в „Дівич-сні” – тричастинна, в „Співомовках” – фугато.

Найважливішими засобами семантичної диференціації є *темп і структура*. Постійна змінність, варіантність – характерні стильові риси методу роботи з матеріалом – діє на всіх рівнях організації твору: мелодико-ладовому, метро-ритмічному, фактурно-тембровому, темповому.

Організація циклу ґрунтується на принципах тематичного, тонального, метричного, темпового, фактурно-тембрового контрасту та на змістовній єдності частин. Отже, здатний на філософські узагальнення хоровий концерт утворює власну „картину світу”. Цілісна драматургія циклу – носій духовної енергетики, пов'язаної з генетичною природою жанру. Композитор узяв за мету довести, що традиційна музична культура спроможна спілкуватися з сучасністю. Вона є зрозумілою для нових поколінь та самодостатньою як художній феномен сучасної культури.

Концертування реалізує авторський метод роботи з жанровою моделлю – *суголосся*: це принцип організації простору та часу (в вузькому значенні). В широкому розумінні – це діалог різних художніх систем: сучасної індивідуально-авторської та архаїчної колективно-фольклорної. Культурологічний зміст терміна *суголосся* (давньослов'янське “*согласие*”) на відстані простору та часу – це співрозмова різних поколінь, культур, епох. Духовний зв'язок поколінь забезпечувала справдавна традиційна обрядовість, спрямована на поминання предків, звернення до них із метою – бути засобом “гармонізації” мікро- і макросвітів. Тому сфера обрядовості, що обумовлює **міфологічну** картину світу, концентрує в собі духовну енергію народу з найдавніших часів дотепер, має першорядне значення в художньому просторі творів Ю. Алжнева.

У підрозділі 2.3 "Інтонаційно-драматургічний аналіз хорових концертів Ю. Алжнева: "Співомовки", "Дівч-сон", "Пробудження" здійснено ґрунтовний аналіз хорових партитур, що надало можливість визначити найхарактерніші риси хорового стилю композитора, найсуттєвіші принципи організації художнього твору.

Мелодика. Мелодичний стиль Ю. Алжнева в хорових творах цілком зумовлений *праінтонацією* (хоча не зводиться цілковито до неї). Під цим терміном слід розуміти найпростіші мелодико-ритмічні формули, які стають носіями "першопочатків" музичного Буття: це інтонеми кварта, секунди, терції та їх різноманітне фактурно-ритмічне комбінуння.

Музичний тематизм, художня природа якого пов'язана з фольклором, має характерні особливості, а саме:

- зв'язок із **мовними** жанрами, з **мовленням** та словом, тобто пісенна інтонація має синкретичний характер;
- **поспівочна** структура тем-мелодій, тобто лаконізм інтонаційних формул;
- масштабна протяжність тем-мелодій будується, як ланцюжок, об'єднання коротких мотивів, формул.

Наявний у хоровій музиці Ю. Алжнева й інший тип мелодики, прототипом якого є не мовлення, а пісня, пісенність, ширше – ліричний розспів. Його характерними особливостями є широта дихання та значне фразування, ладогармонічний розвиток і вокальна основа інтонування. Такий тип мелодичної лінії, передбачає обов'язкове заповнення в протирусі, іноді використання складних хвилеподібних або спадаючих малюнків.

Метроритмічна організація. Композитор віддає перевагу синкопованості не тільки в горизонтальному звучанні (мелодика одного голосу), але і по вертикалі: фактурне розшарування хорової партитури на декілька пластів часто створює складний синкопований малюнок при об'єднанні їх у ціле. Звідси ефект особливої ритмічної гостроти, пульсацій, відчуття протяжності та динамічності процесу розвитку форми: метроритм формує ціле, виявляючись його внутрішнім стрижнем, створюючи міцний фундамент музичної форми. Складність ритмічної організації нерідко є каменем спотикання для виконавського колективу. Диригенту важливо з'ясувати природу цієї складності, і тоді вона перестане бути проблемою. Ускладнення ритму (ширше, темпоритму) в організації музики відбувається як наслідок **полімелодичного** мислення композитора. Мелос у Ю. Алжнева головніший за ритм, але без метроритмічного **синтезу різних мелодій** не склався б цілісний художній організм. Саме так і побудовано фактуру хорових творів Ю. Алжнева: вона – наслідок синтезу багатьох мелодичних ліній, самостійних у тематичному плані, які вносять непересічну множинність художніх значень; вона дихає пластикою мелосу, вона живе мелодичною свободою і красою, як у кращих зразках народного пісенного багатоголосся

(підголоскового, гетерофонного). Ритм стає фактором театралізації музики завдяки розшаруванню художнього простору музики на два і більше звукових пласти, котрі живуть своїм життям. То вже не просто ритм форми, а **темпоритм** як закон організації музичного цілого. Фактурне розшарування тематизму “збирається” воєдино завдяки авторському метроритмічному чуттю. Метр, ритм і темп, об’єднані в художню волю, виявляються справжніми режисерами музичної форми і помічниками для слухача.

У підрозділі 2.4 “Про семантику музичної мови в хорових творах” характеризується музичний “лексикон” Ю. Алжнева, який сформовано на основі семантичного словника традиційної пісенної та інструментальної культури України. Звукоемоції, закодовані тисячолітнім виспівуванням народу в формульні інтонації, виступають знаками певного ритуалу. Обраний автором для створення художнього образу, цей знак стає символом “першопочатків”: і конкретних обрядів із їх практично-магічною спрямованістю, і пори року, і нарешті, національної свідомості, який буде зрозумілим для тих, хто посвячений у таємницю свого роду, свого коріння. Найпростіші музичні “лексеми” складають окрему групу знакової системи та являють собою інтонаційну основу найголовнішого узагальнюючого символу – праїнтонанції. “Щоб не опинитися перед німим майбутнім, треба, не знищуючи минулого, ретельно вслуховуватись у праїнтонанцію. В ній – ментальна зернина самотності та самотатності музичної культури нашого народу. І саме вона живить творчий дух на великих історичних дистанціях...”, – стверджує композитор.

Змістовно-поняттєве коло хорових творів Ю. Алжнева формують такі типи семантичних знаків: символ, індекс, ікон. У музичній тканині вони існують ув органічній єдності та творять художню виразність. До поняттєвих знаків належать концепційні символи авторського стилю: *Праїнтонанція, Суголосся, Коло Роду, Співомовки, Пробудження*; та поетичні символи традиційної пісенності: сокіл, щедрий вечір, святий вечір, гай, пісня солов’я та ін. Кредо творчості композитора – пошук праїнтонанції – це намагання знайти ті символи, що діють як на конструктивному рівні, так і на рівні підсвідомості.

У хорових творах Ю. Алжнева *індекс* виявляється через стильові ознаки та жанровість. Ознаками фольклорного стилю є автентична народна поезія, характер образності (що має за джерело народно-художню творчість), будова форми, особливості фактури та голосоведення (що є витоками народно-пісенної творчості), принципи композиційної роботи з фольклором. Ю. Алжнев широко використовує знакову природу традиційних жанрів. У його творах зустрічаються індекси пори року, індекси обряду, індекси дитинства, індекси народного гумору та ін.

У хоровій музиці композитора можна виділити *ікони* як знаки звукообразальності: звуконаслідування та моделювання процесів руху.

Специфічні тембри автентичного народно-пісенного виконавства та народних інструментів виступають носіями художнього змісту в партитурах.

У підрозділі 2.5 “Духовний концерт. Твори останніх років” здійснено аналіз особливостей творів останнього періоду творчості: духовного концерту „Співайте для Господа пісню нову”, хорового концерту № 5 “Світання Оріанти”, вокального циклу „На заборолі голос чути” з метою виявлення процесів взаємодії хорового концерту з іншими жанровими моделями, зокрема, вокальним циклом та хоровою п’єсою.

Попередні висновки. 1. Аналіз авторської концепції жанру хорового концерту виявив, що композитор створив неповторний авторський стиль, який гідно доповнює сучасне розуміння категорії „національний стиль” у музиці.

2. Головний жанровий канон – концертування – здійснюється в авторській концепції Ю. Алжнева через суголосся сучасності, давнини і майбуття.

3. Суб’єктом концепції є *Культурний Герой в контексті української етнічної картини світу.*

4. Авторська концепція, з одного боку, розкриває зміст „художнього відкриття” (термін Л. Мазеля), а з іншого – проєкція стилю композитора на усталену жанрову модель відтворює пошуки митця свого місця в сучасній культурі на ґрунті традиції. Як наслідок виникають авторські версії втілення структурно-семантичного інваріанта, що виступає як носій Традиції.

5. Українську етнічну картину світу як *систему філософсько-світоглядних настанов* уособлюють різні принципи моделювання музичного твору як цілості. Це – міфологізм, символізм, неопантеїзм, соборність, а також драматургічні функції частин циклу, які відповідають певним діям та душевним станам Культурного Героя: медитативно-споглядальний, ритуально-обрядовий (Коло Роду), соборний. Всі вони спрямовані на самоусвідомлення культури та історії народу.

У РОЗДІЛІ 3 “Тенденції розвитку хорової культури України останньої третини ХХ ст.” окреслено ментальні риси національного стилю хорових творів Ю. Алжнева в загальному контексті української музичної культури з метою визначення ролі та значення художнього методу композитора як носія етнічної духовної традиції.

У підрозділі 3.1 “Сучасні тенденції хорового виконавства на Україні” проаналізовано стан професійного виконавства в хоровому мистецтві сучасної України. Хорова культура нашої країни на зламі ХХ – ХХІ століть потужно розвивається. Професійний хоровий спів знову набуває популярності та втраченого до недавня статусу – провідного жанру музичної культури України. Цікаві конкурси та фестивалі хорової музики, конкурси хорових диригентів, конкурси композиторів на кращий хоровий твір дають можливість спілкування хормейстерів із усієї України, їх контактів із

музикознавцями та композиторами, обміну нотними партитурами недавно віднайдених та щойно написаних хорових творів, останніми аудіозаписами кращих колективів. Монографічні програми хорового фестивалю “Золотоверхий Київ” детально знайомлять слухачів із авторським стилем нашого сучасника-композитора, з його особистим світом переживань і роздумів. Час від часу відбуваються теоретичні конференції, присвячені питанням хорового виконавства, генезису хорової музики та сучасних тенденцій і перспективних шляхів розвитку хорового мистецтва. Помітно зросла й композиторська активність у жанрах духовної та камерної музики. Упродовж 80–90-х рр. виникло чимало нових яскравих хорових колективів – фольклорно-етнографічних, камерних, студентських. Розмаїття професійних концертних колективів збагачує активне хорове життя в нашій країні, їх творча діяльність відіграє важливу роль у сучасній українській культурі. Високий стан виконавської культури та її конкретних представників, зокрема, муніципального камерного хору “Київ” (художній керівник – заслужений діяч мистецтв України М. Гобдич), жіночого хору “Павана” Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова (художній керівник – Л. Байда), Великою дитячого хору Національної радіокомпанії України (художній керівник – заслужена артистка України Т. Копилова) сприяли актуалізації творчості Ю. Алжнева. Завдяки соціальній затребуваності саме його хорових концертів відбувалося відродження інтересу до сучасної української культури в Західній Європі. Про це свідчать блискучі перемоги на міжнародних конкурсах названих колективів, програми яких неодмінно містять твори харківського композитора. Численні гастролі, перемоги та успішні виступи на престижних міжнародних конкурсах і фестивалях творчих колективів нашої країни відбивають органічне входження національного українського хорового мистецтва в контекст європейської музичної культури.

У *підрозділі 3.2 “Творчість Ю. Алжнева у контексті художньо-світоглядних традицій української музичної культури”* окреслено ментальні риси національного стилю хорових творів Ю. Алжнева в загальному контексті української музичної культури з метою з’ясування значення художнього методу композитора, розкриття ролі його хорової спадщини як носія етнічної духовної традиції.

Хоровий концерт останньої третини ХХ ст. відбиває основні тенденції хорового мистецтва, втілює найновіші концепції, концентрує найкращі національні традиції. Нова соціокультурна реальність, що склалася після проголошення незалежності України, вимагає пошуку нових культурних парадигм. Новий етап розвитку музичної української культури збігається з глобальним планетарним процесом „етнічного ренесансу” останніх десятиліть ХХ ст. Стосовно української музики доречніше говорити не про окремі „хвилі”, а про історичні етапи діалогу двох художніх систем:

індивідуальної авторської та фольклорної. За образним висловом І. Ляшенка, в українській музиці завжди бував „океан” фольклоризму. Цей напрямок презентує взаємодію композиторської творчості та фольклору як діалогу двох рівних систем. Поряд із явним (реальним) діалогом – зіставленням елементів Традиції та індивідуально-авторського мислення, існує інша якість відношень – органічне включення фольклорних елементів у індивідуально-авторську стильову систему. Осягнення глибинних особливостей фольклорного мислення приводить композитора до пошуків еквівалентів фольклорного мислення: синкретизму, імпровізаційності, варіантності, характерної манери інтонування, атмосфери музикування у контексті особливого світосприйняття (міфологічна свідомість, ритуал, обряд). Музика в єдності зі словом, танцем, костюмом, застосуванням особливого колориту тембрів стародавніх народних інструментів виявляє первинний синкретизм української культури, розкриває її обрядову сутність. У цьому напрямку – реконструкції найглибинніших пластів традиційної культури працюють Є. Станкович, Л. Дичко, Л. Колодуб, І. Шамо, В. Зубицький, А. Гайденко, Ю. Алжнев. Найхарактерніші тенденції та погляди на хорове мистецтво сучасних композиторів визначають два напрямки в розвитку хорового мислення нашого часу:

- 1) відродження жанрів духовної музики в сучасному контексті;
- 2) прагнення досягти первинного синкретизму мистецтва на вищому рівні музичної еволюції (синтез музики, слова та візуально-видовищних видів мистецтва: хореографії, живопису, декоративно-ужитковими формами, світлом, кінокадрами).

Серед провідних тенденцій композиторської творчості відзначимо:

- розширення функцій хору в деяких оперних творах (помітна перевага його над сольним співом);
- активне використання елементів театралізації насамперед у хоровому концерті, а також інших жанрах: кантаті, хоровій п'єсі тощо;
- тенденція до жанрових модуляцій та взаємодій, що приводять до появи нових та „мішаних” жанрових форм: „хорове дійство”, „хорові сцени”, “кантата-дійство”, “ораторія-дійство”, “опера-ораторія”;
- роль концептуальних хорових жанрів, зокрема акапельної хорової опери в процесах національного самоусвідомлення (хорова акапельна опера „Ятранські ігри” І. Шамо, фольк-опера „Цвіт папороті” Є. Станковича, хорова акапельна опера „Золотослов” Л. Дичко).

Ю. Алжнев не лише має свій „звуківий ідеал етнічної співочої традиції” (термін О. Бенч-Шокало), але й реалізує його в хоровому інтонуванні конкретних творів. Як результат - народжується структурно-семантичний інваріант хорового концерту, у дзеркалі якого висвітлюються

загальні тенденції музично-національного мислення (мови – мовлення). Минуле в творах неофольклорного напрямку постає не як архаїка (позбавлений живого дихання музейний експонат), а як живий звуковий компонент нового стилю музики останньої третини ХХ ст.

ВИСНОВКИ

Досвід створення структурно-семантичного інваріанта хорового концерту (з урахуванням його історичної генези) та апробація створеної моделі на матеріалі творчості композитора Ю. Алжнева дозволяють зробити такі узагальнення.

1. Хоровий концерт – феномен музичної культури України, своєрідний спосіб духовного спілкування людини з Космічним Законом, Природою, Світом Предків, що реалізується завдяки принципу суголосся (за вивазом Ю. Алжнева).

Протягом чотирьох століть існування жанру сформувалася його особлива жанрова семантика з високим показником національної своєрідності. Важливою жанровою ознакою хорового концерту завжди було органічне поєднання новітніх досягнень композиторської техніки з глибинними національними рисами традиційного українського хорового співу. Саме в цьому жанрі кристалізувалася національна музична мова. Історична генеза жанру розкриває його концепційну сутність та могутній потенціал для майбутніх утілень. У хоровій творчості композиторів ХХ ст. відродження жанрового інваріанта концерту відбувалося в складних умовах впливу на нього інших соціально-історичних естетичних критеріїв.

2. Психологія жанру хорового концерту обумовлена філософською концепцією “духу народу”, усвідомленим єднанням людей – соборністю, під якою в дослідженні розуміється колективний спосіб буття. Звідси в хоровому концерті таке відчуття “всепросторовості” та “всечасовості” Вічності. Важливою семантичною ознакою є спрямованість на звернення до масової аудиторії, тривалий енергетичний вплив на слухача, що забезпечується циклічною формою та великим виконавським складом.

3. Семантика жанру розкриває концепцію Людини, що поєднує риси Людини сучасної та Культурного Героя усталеної традиції – української етнічної картини світу. Героєм хорових концертів Ю. Алжнева є сучасний етнос, що втілює свої прагнення до гармонізації буття та впорядкування стильової множинності музичної культури сьогодення.

4. Філософсько-естетичну сутність хорового концерту у творчості Ю. Алжнева виявляє авторська концепція жанру. Композитор відбиває Традицію через певний тип особистості – Людини Духовної. Завдяки цьому виникає можливість для слухача пізнавати макросвіт через усвідомлення себе як мікрокосму. Так у музичному творі формується своєрідна художня картина

світу, яка розширює “горизонти” свідомості окремої людини до рівня українського етносу. Тому характерною ознакою хорового концерту як концептуального жанру вітчизняної хорової музики є орієнтація на Традицію, на її Культурного Героя як уособлення нерозривної єдності людини з рідним етносом.

5. На основі ґрунтовного інтонаційного аналізу драматургії хорових творів Ю. Алжнева виявлено структурно-семантичний інваріант жанру хорового концерту. Генетична природа жанру протягом століть формувала особливу духовну енергетику, що зберігається у драматургії сучасних творів. Кожна з частин циклу має фіксовану, стійку функцію. Характерною рисою жанрової структури концерту на композиційному рівні є вільна *міра* типізованого та індивідуального шарів при стійкій семантичній визначеності цілого.

Три частини хорового концерту репрезентують дії та душевні стани Культурного Героя української етнічної картини світу:

- медитативно-споглядальний;
- ритуально-обрядовий (Коло Роду);
- соборний, суспільно-тенденційний.

6. *Суголося* – багаторівневе, фундаментальне поняття авторської концепції жанру. Його можна визначити як:

1) концепційний символ авторського стилю;

2) провідний принцип мислення, що реалізує інваріантний композиційний принцип хорового концерту – концертування, через полілог: множинні зв’язки сучасного композитора з традиційною культурою;

Більш наочно цей принцип виявляється в таких партитурах, де паритетно співіснують два автономні та самодостатні стилістичні пласти:

а) автентичне звучання достеменного зразка прадавньої культури;

б) академічний хоровий спів на підґрунті сучасної національно-музичної мови. Яскравими прикладами є такі хорові твори, як Космогонічні суголося “...О, Лелю!” із включенням у сучасну партитуру пісенного шедевр с. Крячківки Пирятинського району Полтавської області “Коло річки, коло броду...” в автентичному виконні та хоровий концерт № 5 “Світання Оріанти” (космологічні суголося) з “живим” мистецьким артефактом найдавніших дохристиянських часів, веснянкою “Ой ти, соловейку...” (із фольклорних записів О. Ошуркевича);

3) метод роботи – інтонаційні, ритмічні та інші знаки і символи традиційної культури складають основу музичної лексики цілком сучасної авторської мови;

4) жанрове уточнення – хоровий концерт № 5 – космологічні суголося;

5) новий жанр: космогонічні суголося "...О, Лелю!", ліричні суголося "Рідне окоło".

7. Філософсько-світоглядна позиція Ю. Алжнєва, що виявляється в продовженні фольклорних традицій, не перешкодила йому створити свій яскравий і неповторний хоровий стиль. У художніх образах Ю. Алжнєва відчувається рідкісний синтез емоційно-чуттєвого, природного та духовного, що підносить музичну думку до рівня філософського міркування про красу світу, людину, вічність. У хоровому звучанні оживає дух народного світовідчуження. Звідси така увага до інтонації, пильна зацікавленість її художніми можливостями узагальнення та творення музичної образності.

Отже, хорова творчість композитора спирається на Традицію як на могутній фундамент. Новий підхід до традиційної музичної культури полягає у використанні типових формул, мікропоспівок, ритмічних структур, які органічно вкраплені в цілком сучасну музику. Так автор намагається втілити "дух" фольклорного мислення, досягнути рушійні сили процесу музичного формотворення. Отже, однією з визначальних рис музики Ю. Алжнєва є перетворення народнопісенних стильових засад на високопрофесійному рівні сучасної музичної естетики, самовизначеності національної свідомості культури. Ця обставина і дозволяє хоровому концерту набути філософського змісту, відтворити соборний дух української ментальності через концепцію Культурного Героя української етнічної картини світу.

Стиль музики Ю. Алжнєва слід віднести до тієї духовної традиції, в якій людина розглядається з позицій нації та народу, а мистецтво – в контексті національної культури та народної творчості. За словами композитора, "Україна – наша мати, пісня – наші крила; дай, Боже, сили нам віддано любити і шанувати її. На мій погляд, народна музика є диво світу, і робота професійного композитора полягає в тому, щоб вслухатись і вчитись, дбати про вічне. Ідемо, бо мати наша співає і мусимо стати послухати її, як написано у Велесовій книзі".

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Осипенко В. В. Про стильові особливості хорової музики Ю. Алжнєва // Теоретичні та практичні питання культурології: Зб. наук. ст. / Мелітопол. держ. пед. ун-т та ін. – Запоріжжя, 1999. – Вип. 2. – С. 52-57.
2. Осипенко В. В. Про семантику музичної мови в хоровому концерті Ю. Б. Алжнєва "Співомовки" // Міжнар. наук.-практ. конф. "Процес соціалізації у контексті традиційної народної культури" / Харк. обл. центр нар. творчості. – Х., 2000. – С. 65–67.

3. Осипенко В. В. Про музичну мову хорового концерту Ю. Б. Алжнева “Співомовки” // Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка та виконавство: Зб. матеріалів наук.-метод. конф. / Харк. держ. ін-т мистец. ім. І. П. Котляревського. – Х., 2000. – Вип. 2. – С. 62–67.
4. Осипенко В. В. До проблеми семантичного аналізу // Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка та виконавство: Зб. матеріалів наук.-метод. конф. / Харк. держ. ін-т мистец. ім. І. П. Котляревського. – Х., 2001. – Вип. 3. – С. 135–139.
5. Осипенко В. В. Про стильові особливості хорової музики Ю. Алжнева // Визвольний шлях. Суспільно-політичний, науковий і літературний місячник. – Велика Британія, 2001. – Вип. 4. – С. 118–122.
6. Осипенко В. В. Про систематику музичних знаків і символів у хорових творах Ю. Б. Алжнева // Культура України: Зб. наук. пр. / Харк. держ. акад. культури; Відп. ред. О. Г. Стахевич. – Х., 2002. – Вип. 9: Мистецтвознавство. – С. 257-264.
7. Осипенко В. В. Суголосся як принцип відображення Всесвіту (на прикладі хорового твору Ю. Алжнева “...О, Лелю!”) // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: Зб. наук. пр. / Харк. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. – Х., 2004. – Вип. 13. – С. 309-314.

Осипенко В. В. Структурно-семантичний інваріант хорового концерту (на матеріалі хорової творчості Ю. Алжнева). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03. – музичне мистецтво. – Харківський державний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського. – Харків, 2005.

Хоровий концерт розглядається як етнокультурний феномен музичного мистецтва України, що має власну жанрову семантику з високим показником національної своєрідності. На ґрунті ретроспективного дослідження генези жанру окреслено історичні прототипи сучасного хорового концерту. Розкрито семантику музичної мови в хорових творах Ю. Алжнева, які є яскравим прикладом національного мислення. Виявлено структурно-семантичний інваріант в хорових концертах Ю. Алжнева.

Визначено сутність поняття „авторська концепція” жанру через уособлення Культурного Героя сучасного етносу та українську етнічну картину світу. Окреслено стильову динаміку авторської концепції хорового

концерту. Визначено риси хорового стилю Ю. Алжнева у контексті сучасного розвитку хорового мистецтва України.

Ключові слова: хоровий концерт, структурно-семантичний інваріант, праінтонація, суголосся, семантика музичної мови, авторська концепція, Культурний Герой, українська етнічна картина світу.

Осипенко В. В. Структурно-семантический инвариант хорового концерта (на материале хорового творчества Ю. Алжнева). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03 – музыкальное искусство. – Харьковский государственный университет искусств им. И. П. Котляревского. – Харьков, 2005.

Хоровой концерт рассматривается как феномен музыкальной культуры Украины со своей жанровой семантикой и высоким показателем национальной самобытности. На основе ретроспективного исследования генезиса очерчены исторические прототипы современного хорового концерта как жанровой доминанты музыкальной культуры Украины.

Семантика музыкального языка Ю. Алжнева обусловлена спецификой национально-ментального мышления. В работе осуществлен опыт систематизации музыкальных знаков и символов в хоровых произведениях композитора. Выявлена символическая природа интонационного языка музыки Ю. Алжнева, ее источник – фольклор как система знаков.

Комплексный интонационно-драматургический и семантический анализ хоровых произведений Ю. Алжнева дал основания для создания структурно-семантического инварианта хорового концерта. Раскрыта стилевая динамика авторской концепции через выбор Культурного Героя в контексте этнической картины мира, содержание которой составляют различные принципы моделирования художественной действительности: мифологизм, символизм, неопантеизм, соборность.

Драматургические функции цикла – медитативно-созерцательный, ритуально-обрядовый (символ „Коло Роду”), соборный – выявляют психологию Культурного Героя. На основе системного анализа определяются фундаментальные принципы композиторского мышления, в частности, праинтонация и “суголосие”.

Определены особенности хорового стиля Ю. Алжнева в контексте современного хорового искусства Украины.

Ключевые слова: хоровой концерт, структурно-семантический инвариант, праинтонация, “суголосие”, семантика музыкального языка, авторская концепция, Культурный Герой, украинская этническая картина мира.

Osypenko V. V. Structural Semantic Invariant of Choir Concert (on the material of choir creative activities by Yu. Alzhnev). – Manuscript.

Dissertation for Scientific Degree of Candidate of Arts (specialty 17.00.03 – Musical Art.) – I. P. Kotlyarevsky Kharkiv State University of Arts. – Kharkiv, 2005.

Choir concert is treated as an ethnocultural phenomenon of Ukrainian musical art heving an inherent genre semantics with a high degree of national distinction. On the basis of retrospective analysis of genre genesis historical prototypes of the contemporary choir concert are defined. The semantics of musical language of Yu. Alzhnev's musical opus revealed as a bright example of national mentality. Structural semantic invariant found in choir concert as a mirror of the general trends of the contemporary musical national thinking. Style dynamics defined for author's concept of a choir concert. The essence of author's genre concept determined through personification of Cultural Hero of contemporary ethnos and Ukrainian ethnic pattern of the world.

Keywords: choir concert, structural semantic invariant, pre-intonation, "sugolossya", semantics of musical language, author's concept, Cultural Hero, Ukrainian ethnic pattern of the world.

027.23 54
ТОНМ

Підписано до друку 4.11.05. Формат 60x84 1/16
Умов. друк. арк. 0,9. Зам. № 114. Тираж 120 прим.

Надруковано в лабораторії множ. техніки ХДАК
61003, Харків, Бурсацький спуск, 4

АВ 65.590

МИСТ

ВНИМАНИЕ! ВНИМАНИЕ!
ВНИМАНИЕ! ВНИМАНИЕ!
ВНИМАНИЕ! ВНИМАНИЕ!
ВНИМАНИЕ! ВНИМАНИЕ!

МИСТ

МИСТ